

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

Bölcsészettudományi kar

NÉPRAJZI INTÉZET

Mesterszak I. évf.

Szokás és identitás

A nagyszombati tűzgyűjtás és ágyúzás hagyománya

Felsőszölnökön



írta

VANCSA BOGLÁRKA ESZTER

OTDK DOLGOZAT, BUDAPEST 2025

a dolgozat témavezetője

Dr. BÁRTH DÁNIEL

egyetemi tanár

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	3
TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS ÉS EURÓPAI PÁRHUZAMOK	5
A FELSŐSZÖLNÖKI SZOKÁS LEÍRÁSA	11
<i>TŰZ ÉS VIRRASZTÁS</i>	<i>12</i>
<i>LÖVÖLDÖZÉS ÉS ÁGYÚZÁS</i>	<i>14</i>
SZOKÁS ÉS IDENTITÁS	17
FORRÁSOK	19
FELHASZNÁLT IRODALOM	19
FELHASZNÁLT ELEKTRONIKUS DOKUMENTUM	23

Bevezetés

A felsőszölnöki tűzgyújtás és ágyúzás hagyománya a hármashatár-régió kulturális örökségének egyik ma is őrzött eleme, amely szemléletesen tükrözi a történelmi változásokat és a térség kulturális sokszínűségét. E tanulmány célja, hogy bemutassa a nagyszombati szokás lokális alakulástörténetét, tágabb kontextusait, valamint a szomszédos területeken fellelhető párhuzamait; továbbá, hogy választ adjon az önreprezentáció, valamint a szokás és az identitás megvalósulásának kérdéskörére.¹

2024 tavaszán és nyarán végeztem terepmunkát a településen, ahol az itt élő magyarországi szlovének húsvéti szokásait vizsgáltam. A lokális emlékezet az ágyúzás történetét az első világháborút megelőző időszakig vezeti vissza, a korábbi időkre vonatkozólag különféle információkat osztanak meg: úgy tartják, hogy hajdanán pásztortüzeket gyűjtöttek a dombokon a feltámadás ünnepén, az ágyúzás gyakorlata pedig hosszú évtizedek során formálódott a mai alakjára. A visszaemlékezések arról is szólnak, hogy ez a szokás nem is olyan régen a közeli szlovén és osztrák vidékeken is jelen volt, ám tudomásuk szerint mára kizárólag Felsőszölnökön maradt fenn.

A dolgozatban ezeknek a részleteknek a pontosítására törekszem, amely a hazai nemzetiségi szakirodalom² mellett – lehetőségeimhez mérten –, az osztrák, a szlovén és helyenként a horvát és német kutatási eredményekre támaszkodik.³ A helyi emlékezet és a rendelkezésre álló irodalom közötti kapcsolatot vizsgálva ismertetem a szokás lehetséges párhuzamait, ugyanakkor a genetikai viszonyok részletes feltérképezése és komolyabb következtetések levonása, a jelenségek átadás-átvételi mozzanatainak bemutatása a vidék bonyolult interakcióinak⁴ és határrendezéseinek⁵ következtében ezen dolgozat kereteit meghaladják.⁶ Ezt azért tartom fontosnak a bevezetőben megjegyezni, mert a terület viszonyait mélyen érintették az első és második világháborús határrendezések – kezdetben szűkítették, majd teljesen elzárták a nyugati felzárkózás lehetőségeit, és megszakadtak a határon átívelő gazdasági és kulturális folyamatok – ennek következtében a térség peremterületi helyzete erősödött meg. Ez az állapot egészen az 1989-es rendszerváltozásig fennmaradt, amikor újra

¹ Schnell – Prosser 2008.

² Lásd például: Barabás 1989., Gráfik 1996. 207–226., Novak 1985., Kozár 1988.

³ Ebben segítségemre volt Kozár Mária, aki személyes ismeretei révén elérhetőséget adott a megfelelő beszélgetőtársakhoz, és ezzel megkönnyítette az adatgyűjtés folyamatát, valamint Horváth Sándor is, aki a figyelmemet a nemzetközi irodalom releváns részeire irányította, ezzel elősegítve az önálló kutatás megkezdését.

⁴ Osztrák-horvát-szlovén-magyar kölcsönhatásokról: Kozár 1984., Gradišnik–Munda 2020a. 334–346., 2020b. 355–378., Gavazzi 1984. 149–153., Novak 1983. 255–264., Flórián 1992. 25., Szabó 1989.

⁵ Kozár 1988. vö. Gradišnik–Munda 2020a. 333–353.

⁶ Ezen a ponton indokolt hivatkoznom Voigt Vilmos *Van-e határa egy népi kultúrának* című munkájának vonatkozó problémafelvetésére. Bővebben: Uő. 1965. 75–87.

megnyílt a lehetőség a határokon átnyúló kapcsolatok újjáépítésére.⁷ Ezen körülmények vizsgálatához kevesek az alkalmi tereplátogatások tapasztalatai, ez időben kiterjedtebb kutatást kíván, amely során a Rábavidék további településeinek vizsgálata is szükséges.⁸ Az eddig felvázoltak összegzéseképp a dolgozatban hivatkozott példák múltbetelemből bemutatását a formai hasonlóságok és különbségek mentén vizsgálom a felsőszőlőki hagyományhoz viszonyítva, amelyeknek esszencialista nézőpontú ismertetése valamennyi kérdéssel párbeszédet alkot, és reményeim szerint egyúttal fel is vázolja, milyen megközelítési lehetőségei vannak a hármashatár-régió szokáskutatásának.

Mit láthatunk ma, ha ellátogatunk Felsőszőlőkre nagyszombaton? A helyiek a feltámadást ünnepelve a hagyomány szerint örömtüzeket gyújtanak fent a domboldalon, és közben karbidágyúkkal lövöldöznek. Noha a szokás rengeteg formai és tartalmi változáson ment keresztül, túlélte a huszadik század megpróbáltatásait, és ma ekképpen nyilatkoznak róla: „Ez a rendezvény most éli a csúcsát, kinőtte magát.”⁹ Amikor 2024 januárjában az alapszakos szakdolgozatomhoz kutatást végeztem Felsőszőlőkön az orvos és a közösség közötti kapcsolatáról,¹⁰ a lokális nézőpont megismeréséhez felkerestem azokat, akik még emlékeztek az általam vizsgált orvosra. A beszélgetések során, amikor többször is belefutottam a nagyszombati események nosztalgikus elmesélésébe, megkérdeztem: miből is „nőtte ki magát” ez a szokás; mi is történik pontosan nagyszombaton? Hamar kiderült, hogy egy hosszú ideje tartó, apáról fiúra szálló láncolat eredménye. Áprilisban, amikor nagyszombaton visszatértem Felsőszőlőkre, számtalan kérdés merült fel, mint hogy mióta létezik a szokás ebben a formájában; hogyan nézett ki korábban; kik a hagyomány mozgatói, és kik azok, akik részt vesznek benne; milyen történelmi folyamatok formálták és hagyták lenyomataikat a szokáson; mennyire egyedülálló jelenség ez a térségben; milyen kapcsolatban áll a húsvétal; hogyan valósult meg a hasonló szokás a szomszédos osztrák és szlovén településeken; illetve vajon vannak-e máshol olyan húsvéti szokások, amelyek rokoníthatók ezzel a jelenséggel? Augusztusban ugyanezt folytatva tértem vissza ismét: találunk-e bármilyen lenyomatát az egyházi iratokban; milyen megítélés alá eshetett az ünnepi lövöldözés; a Rábavidék¹¹ többi

⁷ Gráfik 1996. 208–210.

⁸ A magyarországi szlovén falvak kulturális tagoltságának kutatását a Hagyományok Háza UTAK programja támogatja, amely várhatóan 2025 márciusa és augusztusa között valósul meg.

⁹ A bekövetkezett változásokra és a fejlesztésekre vonatkozó megjegyzések nem kritikaként, hanem sokkal inkább büszkeséggel fogalmazódnak meg a felsőszőlőkiek részéről. Ezeknek a változásoknak az ábrázolása – amelyek a rendszerváltozást követően gyorsultak föl – megmutatja, miként emeli ki ez a szokás Felsőszőlőket a környezetéből, és hogyan válik ezáltal a település különleges, eddig szokatlan figyelem tárgyává.

¹⁰ Vancsa 2024.

¹¹ A Vendvidék helyett újabban a Szlovénvidék vagy Rábavidék elnevezés használatos. Területe az Őrség nyugati folytatása, a régió szlovén lakosága már korábban is „Tótság, Tótföld” néven volt ismeretes. Egykori kiterjedése

falujában hogyan alakult a sorsa a szokásnak – ahol a katonai jelenlét kevésbé volt meghatározó a szocializmus évtizedei alatt – ; valamint hogyan illeszthető be a helyi hagyományrendszerbe, és milyen viszonyban áll ez más szokások alakulástörténetével – különös tekintettel a rönkhúzásra, amely újrateremtésének és újratanításának útja elvezetett odáig, hogy 2015-ben a szellemi kulturális örökség részévé vált.¹²

Történeti áttekintés és európai párhuzamok

A nagyszombati szokások vizsgálata során a legkézenfekvőbb, ha a tavaszi ünnepek és az egyházi hagyományok felől közelítünk. A katolikus hagyomány szerint a nagyhét *sacrum triduum*ának utolsó három napja – Krisztus kínszenvedésének és halálának emlékezte – során nagycsütörtökön a gyertyákat eloltották, és a föltámadás ünnepének hajnalán gyújtották meg újra. Ennek a szokásnak a szimbolikája kedvezett a népi máglyagyújtási rítusoknak Európaszerte, melyekben a keresztény és „pogány” tavaszi ünnepkör elemei sajátos módon tapadnak egymáshoz.¹³

A német területeken a különböző rituális jelentéssel bíró tüzek gyújtása hagyományosan az év meghatározott napjaihoz kötődött, amelyeket összefoglaló néven „tavaszi” és „nyári tüzeknek” neveznek. A Közép- és Délnyugat-Németországban, valamint Ausztria és Svájc vidékein máig fennmaradt nagyböjt első vasárnapján a *Hutzelsonntag* tűzgyújtásának szokása *Hutzelfeuer*, amelyet gyakran összekapcsolnak bizonyos termékenységi gondolatokkal.¹⁴ Ezeket a kutatók a germán és kelta népek tavaszi tüzeihez kötik, ahol a tél és a sötétség démonainak elégetésével igyekeztek földjeik termékenységét előidézni.¹⁵ Freudenthal elemzése szerint ezek a rítusok szorosan kapcsolódnak a falusi társadalom tűzhez fűződő ambivalens tapasztalataihoz: a tűz egyrészt a pusztítás veszélyét hordozta, másrészt melege és fénye miatt pedig nagyra becsülték. A tavaszi tüzek tisztító és gonoszűző szerepét a frazeri gondolatkör szerint úgy is lehet értelmezni, hogy az ilyenkor gyújtott tűz, ahogy a nyári szárazság gyulladásveszélyes hulladékainak eltakarítását szolgálta, úgy más káros dolgoktól és gonoszságoktól is képes őket megszabadítani, amelyek betegségek okozói lehetnek.¹⁶ A tavaszi és nyári napforduló köré fonódó „nem keresztény” szokások a keresztény ünnepek keretében

ennél jóval nagyobb volt, területe nagyrészt a mai Szlovéniához tartozik. Gráfik 1996: 213–15., Kozár 2000. Vö. Ráth 1780. 276–277., 380–381., 1871. 359–360., 382–383., Bitnitz 1819.; Csaplovics 1828.

¹² Horváth 2024. 1–20., Kozár 2024. 21–35., Illés 2024. 36–48.

¹³ Báth 2009. 478., Bálint 1989. 266.

¹⁴ Wild 2000. 53–54. A germán pogány termékenységi rítusokat a szerző Herbert Freudenthal korai munkájára hivatkozva mutatja be: Uő. 1931.

¹⁵ Bálint 1989. 266. vö. Freudenthal 1931. 217.

¹⁶ Goudsblom 2002. 142–145.

éltek tovább az újkortól a paraszti kultúrában, megtartva a földműveléslet ciklikus rendjét.¹⁷ Így például „Bonifác, a németek apostola ezt az ősi szokást a nagyszombati tűzszenteléssel, és annak egyházas értelmezésével helyettesítette. Az egyházi szimbolikában kialvó, majd újra fellángoló tűz jelképezi Krisztust.”¹⁸ Ehhez kapcsolódó népies szokás Rábagyarmat szlovén párhuzamokkal rendelkező példája, ahol a fákon képződött taplókat gyújtották meg a tűzszenteléskor, és hazaérve állataikat, méheiket megfüstölték velük.¹⁹ Egy másik adat szerint a muraközi Lendván vallásos áhítattal gyújtottak tüzeket nagyszombaton a tizenkét apostol emlékére és Jézus feltámadására.²⁰

Észak-Horvátországban húsvét éjjelén ma is fellángolnak a *razmonka*, *vazmenka*, *vuzmica*, *vuzmenjak* néven ismert máglyák, amelyek Szlovénián keresztül terjedtek el.²¹ A *vuzmenka* hasonlóképpen a német *Hutzelfeuerhez* szakszerűen felépített, az ég felé hosszan elnyúló fatorony vagy több méter magasra felpakolt szalmakúp.²² A 19. századi alsó-domborúi példák tanúsága szerint a *vuzmenkák* meggyújtása a pásztorok privilégiuma volt, amelyeket nagypénteken és nagyszombaton fatörödékekből állítottak össze a kertek végében a fiúk. Ez a helyi fiatalság közösségi ünnepe volt. Hajnalban ostopattogtatástól kísérve megjáratták a marhákat és a disznókat is.²³ A pásztorkodás és az állattartás megszűnésével értelemszerűen a *vuzmenka* megépítése maradt fenn, amelyet fiúk és férfiak végeznek.²⁴

Takács Lajos több hazai település példáján tárgyalja a határjárások ünnepélyes, közösségi formáját, amelyekben gyakran keveredett a hit, a hagyomány és a különböző hiedelmek egysége. Az olyan ünnepnapokon, mint a húsvét, a határújítás több módon is történhetett, ezek egyike a határfába lövés vagy valamilyen eszközzel való megverése az egyénnek, amelynek célja az volt, hogy kódolja benne és a közösség emlékezetében a határpontokat. A határjárás közösségi ügy volt, amely sokszor földesúri zászlókkal, jelvényekkel és fegyveres kísérettel jelent meg. A katonaság jelenléte és lövöldözése, nemcsak a terület határait erősítette meg,

¹⁷ Bárh 2009. 260.

¹⁸ Bárh 1989. 266.

¹⁹ Bárh 1989. 276. vö. Kozár 2021. 336., 2017. 724., és Živković 2011. 167–170.

²⁰ Halász 1999. 163.

²¹ Gavazzi 1988b. 36.

²² A „vuzmenka” szokásához számos videót lehet találni, pár ezek közül:

YouTube „Vuzmenka 2009”. Elérés: 2024.12.12.

https://www.youtube.com/watch?v=Rzh-6p6_nig&list=LL&index=1

YouTube „Vuzmenka Izimje 2011”. Elérés: 2024.12.12.

<https://www.youtube.com/watch?v=Ev8Q4w8JX9g&t=9s>

YouTube „D. Izimje Vuzmenka 2016 2”. Elérés: 2024.12.12.

<https://www.youtube.com/watch?v=NgnJhRvdis&t=3s>

²³ Gönczi 1895. 64–65.

²⁴ Živković 2011. 170.

hanem a hatalom demonstrálását is szolgálta a szomszédos települések számára.²⁵ Az állatok megjártatása Róheim Gézánál is megjelenik az ünnephez kapcsolódóan: „A húsvéti határkerülés ma teljesen kereszténnyé vált rítus ugyan, de a régebbi pogány körmenetek kiszorításának folyamata még kimutatható. [...] A földbirtokosok kilovagolnak a határba, hogy ott imádkozzanak jó termésért. Ezek a határra való húsvéti kilovaglások a németországi vendeknél már a tizenegyedik századból ismeretesek.”²⁶

A húsvétkor gyújtott tüzek előfordulásáról a *Magyar Néprajzi Atlasz* térképlapjai is tartalmaznak információkat. A néphit, népi vallásosság témakörébe tartozó jelenségek vizsgálatát Diószegi Vilmos végezte el, térképlapjai alapján 21 település gyújt a szabadban kultikus célzatú tüzet húsvétkor, ebből 8 település hangsúlyosan a nyugat-magyarországi régióban található. Ezekre az adatokra még később vissza fogok térni.²⁷

A nagyszombati tüzekhez szorosan kapcsolódott a zajcsapás és hangoskodás is, melynek jelenségét Bálint Sándor Európa-szerte elterjedt népi hagyományként írja le. Ez a szokás számos változatban jelent meg a kontinens különböző térségeiben, szintén szoros összefüggésben a húsvéti szent háromnappal.²⁸ Nagycsütörtökön megszűnik a harangozás – „a harangok Rómába mennek” –, és legközelebb nagyszombaton szólalnak meg. Ezeken a napokon a templomokban különféle eszközök, kereplők helyettesítették a harangokat. A zajongás szokása az iskolás gyerekek körében is elterjedt, akik botokkal verték a templom padjait, minél nagyobb hangzavart csapva. Ez a hagyomány a pilátusverés nevet kapta. A pilátusverés alatt használhatatlanná vált fadarabok gyakran a nagyszombati tűz alapanyagaivá váltak.²⁹ A kereplésre és zajcsapásra sor kerülhetett azonban akkor is, amikor a harangok megszólaltak nagyszombaton, hirdetve a föltámadást.³⁰ Róheim Géza áttekintésében szereplő eset, hogy a harangok újbóli megszólalása után a gyerekek csengőkkel és kolompokkal jártak házról házra, hogy elűzzék a rossz szándékú kígyókat és békákat.³¹

A feltámadás éjszakáján tartott körmenetek, mint az egykori határjárás szimbolikus továbbélése, gyakran összekapcsolódnak valamilyen fajta tűzfegyver rituális elsütésével.³² Erre közöl egy 17. századi példát Bálint Sándor: „Az mi romano=catholica religiónkban régi, bévött szokás az volt, hogy mink az karácsonyi és húsvéti innepeknek éjszakáin hajnalig

²⁵ Takács 1987. 170–212.

²⁶ Róheim 1990. 248.

²⁷ MNA IX. 572–573.

²⁸ Bálint 1938. 211.

²⁹ Halász 1999. 158., Róheim 1990. 245–247.

³⁰ Bálint 1938. 211., Uő. 1989. 274.

³¹ Róheim 1990. 247.

³² Bálint 1989. 257., 277.

miseszolgálatban foglaljuk magunkat, akkoron az ifjúság szokott lövöldözni: afelett az is régi, bévött törvényünk volt, hogy minden húsvét napján határt kerülünk, azaz processiót járánk”.³³ Zalaegerszegen az éjszakai felvonulás közben baltákkal és puskákkal felszerelkezett férfiak adtak le lövéseket a kálváriáig tartó menet élén.³⁴

Ausztriában a lövészhagyományok középkori múltra tekintenek vissza,³⁵ így például Otto Hierhammer a hercegerseki szabad város, Waidhofen an der Ybbs lövész-életét tárja elénk, annak folklórjával és díszegyenruháinak részleteivel. Egy 1514-es oklevél szerint a városi bíró megerősítette a lövészek kiváltságait, akik vásárok idején – Vízkeresztkor és Jakab-napkor – lövészbemutatókat tarthattak. Húsvétkor pedig az ünnepélyes menet élén, zenei kísérettel vonultak a kastély udvarába, ahol a résztvevők kenyeret és bort kaptak, a mise után pedig számos szórakozási lehetőség bontakozott ki az udvarban.³⁶

Stájerországban 1790-ben kiadott tiltó rendeletek kapcsán láthatunk adatokat, amelyeket Leoben városára foganatosítottak. A városnak ugyanis szokásává vált, hogy jelentős ünnepek – különösen húsvét és a napfordulók – alkalmával különféle módokon lövöldözzenek, rakétázással és színes tűzijátékokkal ünnepeljenek. Noha ezeknek a gyakorlatoknak a végzését ez a rendelet szigorúan tiltotta, a források tanúsága szerint a 20. század közepén a szokás még mindig széleskörű népszerűségnek örvendett, különösen a gössi és schladnitzi városrészekben.³⁷

A felső-ausztriai lövészhagyományok napjainkig élő közvetítői a különféle lövészegyesületek, díszlövésztestületek és hagyományőrző társaságok. A díszlövész *prangerschützen* hagyományok rendkívül sokrétűek: az egyházi év kiemelkedő ünnepeihez, világi ünnepekhez és az emberi élet fordulópontjaihoz – esküvők, születésnapok stb. – kapcsolódva jelennek meg. A hagyomány fontos eleme a hagyományos öltözetek és díszegyenruhák viselete is. Az egyházi ünnepek köré kiemelkedő eseményei közé tartozik többek között a karácsonyi *Mettenschießen*, a szilveszteri *Silvesterschießen*, valamint a húsvét éjszakai *Auferstehungsschießen* lövészet. A húsvéti szokások közül kiemelkedik, a freistadti húsvéti őrseg, amelynek hagyománya a 15. századig nyúlik vissza, valamint a vöcklmarkti nagyszombati lövészek hagyománya, akik a díszlövészek mellett az ünnepi húsvéti tüzet is

³³ Bálint 1938. 211.

³⁴ Réső 2000. 170–172.

³⁵ Goja 1963.

³⁶ Hierhammer 1967. 120–122.

³⁷ Haid 1967. 120–122.

meggyújtják. A felső-ausztriai regionális hagyományokat 2019-ben az UNESCO beemelte a szellemi kulturális örökségek körébe.³⁸

A húsvéti lövöldözések szokása azonban Ausztria számos másik pontján is nyomon követhető. Ezek többnyire helyi hagyományok mentén szerveződnek, kevésbé szabályozott formában. Dél-Ausztriában például a karintiai Wörthi-tónál vagy Barthelsdorfban az ünnepi tüzek mellett éjfélkor kezdenek el zenei kíséret mellett lövöldözni.³⁹ Hasonlóképpen történik Oberlausitzban, ahol a zenekar húsvétvasárnap kora reggel indul útnak, amelyet mozsárágyúkkal tarkítva sokszor hajnalig elhúzzák.⁴⁰

A szlovén kutató, Niko Kuret a stájer és felső-krajnai területekhez további adatokat közöl. A húsvéti zajkeltés elsősorban a fiatal fiúknak és férfiaknak volt a szokása. A szomszédos szlovén területeken, például Prekmurjében, Mežica-völgyben a felsőszölnöki szokásokhoz hasonlóképpen, a lövések az első harangszóra hangzanak el. Haloze vidékén a zajkeltés már nagyszombat reggelén kezdetét vette, és vasárnap reggelig folytatták. A karintiai falvak sajátos módon a puskaport az épületek tetejére helyezték, és úgy lőttek. A hagyomány formáinak különbözősége sok esetben a liturgikus rend változásával is magyarázható, hiszen „újabb” egyházi előírások szerint a harangok csak az esti szentmise alkalmával szólalnak meg újra, ezért több helyen a nappali lövöldözést betiltották.⁴¹ Felsőszölnök kapcsán a következő leírást olvashatjuk: „A húsvéttól Szent Iván napjáig tartó tavaszi időszak szokásai közül a mai napig fennmaradt a nagyszombati tűzrakás és durrogtatás. A fiúk a máglya mellett durrogtatnak, énekelnek, tréfálkoznak. Mindezt megelőzően valódi mozsárágyúkkal durrogtattak, míg napjainkban a karbidágyúk helyettesítik ezeket.”⁴² A példának Google térképen történő ábrázolása révén követhetőbbé válik, hogyan helyezkednek el földrajzilag egymáshoz képest a települések, és milyen szokás jellemző rájuk.⁴³ Úgy tűnik, hogy lehetnek kapcsolatok a szlovák népi kultúrával⁴⁴ és az erdélyi területekkel is, de ezeknek a vizsgálatától most eltekintünk.⁴⁵

³⁸ [UNESCO 2019](#) Elérés: 2024.12.12.

³⁹ [Brauchtumsgruppe-Jahreskreis-Frühling](#) Elérés: 2024.12.01.

⁴⁰ [Tradition und Brauchtum](#) Elérés: 2024.12.01.

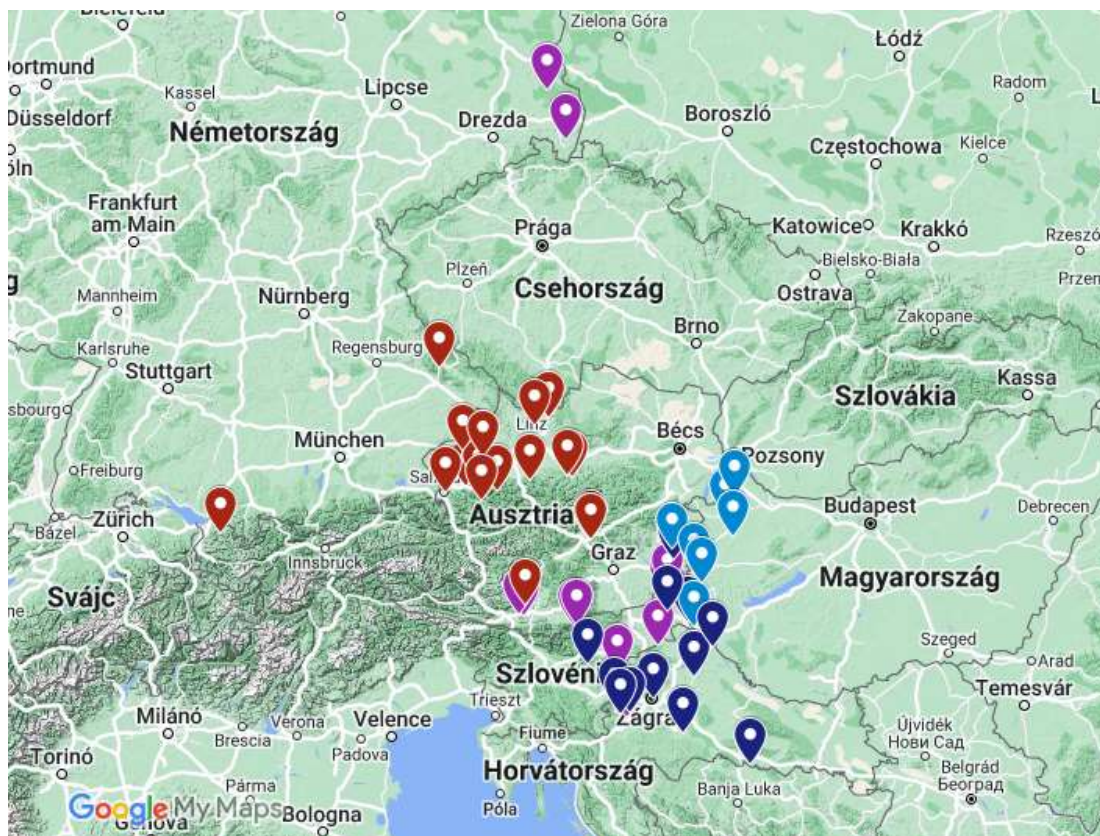
⁴¹ Kuret 1989. 213–214.

⁴² Kozár 2000. 135.

⁴³ Az adatokat tartalmazó táblázatot lásd a csatolt mellékletben.

⁴⁴ Lásd például a Pannon régió kultúrakutatásáról: Fél 1939. 65–72., Gráfik 1996.

⁴⁵ Pozsony 1997a. 2015., Szekernyés 2023.



A) **Piros jelölés:** azok a települések, ahol a húsvéti szokások kizárólag lövészhagyományokban nyilvánulnak meg tűzgyújtás nélkül.

B.1.) **Sötétkék jelölés:** azok a helyszínek, ahol a húsvét valamilyen tűzgyújtással társul, lövészhagyományok említése nélkül.

B.2.) **Világoskék jelölés:** halványabb árnyalattal jelöltem Diószegi Vilmos Magyar Néprajzi Atlaszban található adatait, arra a körülményre való tekintettel, hogy itt nem tudjuk biztosan, hogy csak tüzet gyújtottak-e, mert a térképlap kérdései nem tértek ki arra, hogy a kultikus tűzgyújtást kíséri-e más tevékenység.

C) **Lila jelölés:** azok a területek, ahol mind a két rítusforma – a lövés és a tűzgyújtás – együttesen fordul elő a húsvéti ünnep részeként az adatok alapján.

A térkép mentén mintha kirajzolódna egy sajátos összefüggés: a húsvéti lövöldözéshez valamiféle domborzati elem, hegyhátra épített vár, hegy vagy tó látszik társulni.⁴⁶ Felső-Ausztria területén szinte minden megjelölt helyszínhez kapcsolódik legalább egy ilyen földrajzi elem, gyakran együttesen. Mindezt megerősíteni látszanak a mellékelt felvételek is, melyeken a prangerschützen hagyomány rendjéhez igazodva a lövészek jellemzően magaslaton, sorba rendeződve adják le a sortüzet. Ugyanezt hasonlóképpen láthatjuk megvalósulni a lila színnel jelölt pontokon, a leírások gyakran említik, hogy a népiesebb, kevésbé ceremoniális formában

⁴⁶ Hasonló megközelítései voltak Freudenthalnak a tavaszi tüzekhez kapcsolódóan: uő. 1931.

zajló lövöldözések szintén valamilyen domboldalon, kálváriadombon vagy háztetőről történnek. A horvát területeken jelölt sötétkéék pontok, ahol csak a tűzgyújtás hagyománya körvonalazódik – mind síkvidéki fekvésű területek. Érdeemes lehet elindítani egy vizsgálatot a felső-ausztriai intézményesült, lövész hagyományok felől. Vajon kirajzolódna-e valamilyen tendencia, hogy meddig tart a kisugárzása, és valóban van-e kapcsolata a délebbi területeken lévő szokásokkal. Érdekes kutatási lehetőséget kínálhat annak a megnézése is, hogy az eredeti, szervezett, kötött lövészgyakorlat hogyan és milyen mértékben módosul a térben való távolodással: eszközök, résztvevők, viselet, helyszín, vallási kontextusok stb.

A lila pontok által kirajzolódó sáv mindezek mellett joggal veti föl az ausztriai és a horvát befolyás tágabb történelmi kontextusának kérdését. A tűzgyújtási szokások és a lövész hagyományok felől közelítve is látszik, hogy mindkét esetben egy hosszabb folyamatról, egy régóta beágyazódott jelenségről van szó, így az Osztrák-Magyar Monarchia egykori társadalmi, gazdasági és kulturális kölcsönhatásaival együttesen lehetne vizsgálni. Az egyházi ünnepek rendjeinek átnézése –, amelyek a népi gyakorlatban gyakran új jelentésekkel telítődnek, összefonódhatnak más hiedelemrétegekkel, rétegződhetnek más hagyományformákkal, olykor még át is alakulnak – új értelmezéseket adhatnak a térképen szereplő adatoknak.⁴⁷ Jóllehet, a bemutatott példák inkább egy nagyobb, átfogóbb kép megrajzolására törekedtek, így ezekre a feltételezésekre felelős választ adni egyelőre nem lehet.

A felsőszölnöki szokás leírása⁴⁸

A nagyszombat éjszakáján gyújtott tűz a hagyomány szerint örömtűz, amely a feltámadás ünneplésének szimbolikus aktusa. A tűzgyújtás és a lövöldözés szokása egy többnapos rendbe illeszkedik bele Felsőszölnökon: a húsvéti feltámadási körmenetet, a gyertya- és ételszentelést követően, a szentelt ételekkel hazatérő családok vacsora után kivonulnak a közösségi tűzgyújtás helyszínére, ahol zene, ital, tűz és a karbidágyúk fogadják őket. A társaság folyamatosan rotálódik vasárnap estig bezárólag a területen.

Az esemény előkészületei hetekkel korábban megkezdődnek, a sportegyesület önkéntes tagjainak közreműködésével. A helyszín előkészítésébe tartozik a sátorállítás, az italpult szerelése és árubeszerzése, a terület áramellátásának biztosítása, fa-, karbid- és engedélybeszerzés, valamint a keresztek felállítása és az ágyúk körüli helyszín biztosítása.

⁴⁷ Verebélyi 2005. 125.

⁴⁸ Verebélyi Kincső a jeles napok ünnepiségének megnyilvánulásait különféle kódok mentén rendszerezi, melyek iránymutatásul szolgáltak az elemzés során. Lásd: Uő. 2005. 127–161.

A domb, mint a központi tér, már távolról is könnyen azonosítható: három darab 5–10 méteres kereszt található rajta, amely a messziről érkező látogatók számára is iránypontul szolgál. A domboldalon zajló események középpontjában öt darab karbidágyú áll, amelyeket 10–16 éves fiúk kezelnek az idősebbek felügyelete mellett. Ezek megszólaltatása – a harangok újbóli megszólalásától kezdődően egészen vasárnap estig – 5–10 percenként történik: a karbidhoz öntött víz pár perc alatt gyúlékony gázt termel, ami meggyújtáskor hangosan robban. Az ágyúk mellett központi helyen szerepel a méteres hasábfákkal gondosan táplált tűz is. Az est tetőpontját a közös napfelkelte-várás jelenti, amely az esemény közösségi dimenzióját erősíti, ugyanis az éjszaka előrehaladtával a domboldal lassan kiürül, és a hajnalban távozó látogatók helyét a felsőszölnökiek veszik át, mérsékeltbb intenzitású ágyúzással kísérve a tűz körüli virrasztást. A jelenlegi gyakorlat szerint, ha szép tavaszias idő van, vasárnap délelőtt a családok felkeresik a tüzet közös sütögetésre és együttlétre, míg estére ismét a fiatalok maradnak kint, egészen a tűz teljes leégéséig.

A nagyszombati hagyomány jelenlegi formája a kilencvenes évek óta zajló dinamikus alakulás eredménye. Mint arra már a bevezetőben utaltam, az alakulás folyamata nyomon követhető a szokás kereteinek és elemeinek változásában, amelyek a múltbeli funkcióik és jelenkori megvalósulási formáik mentén bontakoznak ki. Ilyen a tűz szerepének és helyének változása, a lövöldözés hangsúlyos jelenléte, a közösségi részvétel módosulása, a külsőségek irányába tartó fejlesztések – legyen szó a zenéről vagy az arculatról, mint például az önkéntesek nyomott egyenpólói –, a szolgáltatóegységek működtetése, valamint az időkeretek kitágulása.

Tűz és virrasztás

Felsőszölnökön 1987 előtt⁴⁹ a tűz- és gyertyaszentelés szertartása különálló eseményként zajlott, függetlenül az esti feltámadási misétől. A húsvét, mint az egyházi év egyik legkiemelkedőbb ünnepe, kétféle tűz fényében bontakozott ki: a tűz- és gyertyaszentelés, valamint az éjszakai tűz fényében. Elsőként a tűzszentelés ment végbe, a harangtorony tövében nagyszombaton délelőtt, ahol a harangozó és a ministránsok sajátos módon, taplógomba segítségével lobbantották lángra a szent tüzet. Ezzel a tűzzel a harangozó meggyújtotta az előkészített bükkfahasábokat, mivel a bükkfának hosszan tartó parazsa van. A láng megáldása után a pap meggyújtotta a tűzről a húsvéti gyertyát, amelyet az elsötétített templomba vitt, ezt követően a gyülekezet tagjai is meggyújtották róla a gyertyáikat. A szertartás végeztével a

⁴⁹ A dátum Kúhár János plébános halálával hozható összefüggésbe, akinek működéséhez köthető az említett szokásrend, lásd Kozár 2021. alapján.

megszentelt parázsból a hívek is vittek haza, otthon begyújtották tűzhelyeiket a parázzsal, és azon főzték meg a húsvéti sonkát. Az otthon gyújtott tűznek estig izzania kellett, hiszen az éjszaka gyújtott máglyák is ebből kapták a lángot. Napjainkban a szertartások menete eltér a korábbiaktól, amint azt már említettem: a három rítus egy időben zajlik. A domboldalon meggyújtott – a távolabbról érkező látogatók érdekében – már szürkületkor elkezdi égni, jóval az esti mise kezdete előtt. A helyi közösség és az egyház között néha vannak féleértések, amelyek részben abból fakadnak, hogy a plébános szolgálati kötelezettségei Felsőszőlőnk mellett további négy településre is kiterjednek. Felsőszőlőnk a szokás rendezvény mivolta miatt előnyösebbnek tartaná a mise korábbi kezdetét, hogy a dombon zajló események hamarabb elindulhassanak. A megállapodás szerint az első ágyúlövések csak akkor dördülhetnek el, amikor az utolsó hívő is visszatér a templomba a feltámadási körmenetből. Megfigyelhető, hogy mára ez a két esemény időben egyre inkább összemosódik, azonban ez nem okoz feszültségeket a szokás körül.

A kilencvenes évek előtt a szokás területileg tagolt volt: Jánoshegy, Békaváros, Hampóvölgy, Kakasdomb és a központi völgyi területek önálló „tűzközösségekként” működtek. Az egyes közösségeken belül szorosabb összetartozás alakult ki, hiszen „egy tűznél nőttek föl”.⁵⁰ A tűz táplálása is eltért a maitól, az éjszakai máglyagyújtás szokása már a böjti időszak alatt előkészületeket kívánt. A szlovén határvidék falvaiban a fiúk a húsvéti máglyához – méteres hasábfák helyett – taplót gyűjtöttek és tuskót ástak. Később ezeket a gondosan kiszárított taplókat vitték nagyszombaton délelőtt a templom előtt meggyújtott szentelt tűzhöz.⁵¹ Az egyes tűzközösségek rituális vándorlása az esti mise után kezdődött, amikor is – főleg a központi területen élők, akik domb híján voltak – meglátogatták a felsőszőlőnki tüzeiket. Nem volt jellemző, hogy az egyes dombokhoz tartozók átjártak volna egymás tüzeihez, ugyanis a tűzközösségek egyúttal riválisai is voltak egymásnak: „Annak volt egy jó fílingje, hogy az öregeink olyan jó nótáshangúak voltak. Például a Kakasdomb és a Jánoshegy között az volt, ha ők jobban énekeltek, akkor mi is jobban ráhúztunk kis harmonikaszóval. Hagyományosabb fílingje volt, mint most a hangszóróknak.”⁵² (Gy.I.) Az egymás tüzeinek meglátogatására vonatkozó beszámolók ellentmondásosak. Valószínűsíthető, hogy ez összefüggésben áll azzal, hogy a tűz melletti lövöldözés elsősorban férfiak, fiúk tevékenysége, és a szokás egykori

⁵⁰ A szomszédságok (*Nachbarschaft*) meghatározzák a település belső igazgatását, és ez egymás közötti szorosabb kötelékek kialakulását is eredményezi, ami gyakran az ünnepekkor is megnyilvánul. Lásd: Pozsony 1997a. 235–264., Fehér 1982. 669–676.

⁵¹ Kozár 2021. 336., 2017. 724., Vö. Živković 2011. 167–170., Gavazzi 1988.

⁵² A húsvéti máglya (*vuzmenka, vuzmenica*) magassága és esztétikája körül forgó versengésre vonatkozó etnográfiai adatok az észak-horvát területeken is megtalálhatók: Živković 2011. 170.

gyakorlói valóban kevesen lehettek, akik ellátogattak egymás tüzeihez. Úgy látszik, kivételes helyzetben lehetnek a nők: valamennyi női beszélgetőtársam elbeszélésében megjelenik, hogy nagyszombat hajnalára járt az idő – nyolcvanas évek –, mire végiglátogatták Felsőszölnök összes tüzét, és ha a lendületük kitartott, olykor még a szomszédos települések tüzeihez is elsétáltak.

Felsőszölnök történetében sorsfordító eseményként jelent meg az 1989-es rendszerváltozás. Az első ünnepet „Meeting of Friendship” május 27-én tartották a hármashatárkőnél, ahol a három ország vezetői és a határ mentén élő közösségek tagjai a határőrök felügyelete mellett szimbolikusan átléphették egymás határait. Hosszú évtizedek után ekkor találkozhattak egymással először a szétválasztott rokonok. A vasfüggöny lebontása, amely az 1990-es év végéig tartott, nemcsak fizikai értelemben nyitotta meg a határokat, hanem – ezt fokozta később az Európai Unió (2004) és a Schengeni Övezethez (2007) való csatlakozás – újra lehetővé tette az egykori közösségek egyesülését.⁵³ Ez kettős következményekkel járt Felsőszölnök esetében: sok fiatal hagyta el a települést, amely a nagyszombati szokások továbbélését is veszélyeztette. A veszélyeztetést nagyrészt a kialakult munkaerőhiánnyal szokták magyarázni: „Két három embernek nagyon sok munka a nagyszombat szervezése, de régebben az öregek is részt vettek benne. A mi időnkben nem ekkora méterfákkal történt. Most kivágják, szárad két évig és abból csinálnak akkora tüzet, mint ez a nagyszoba. Senki nem adott fát az embernek, hogy poénból tüzeld el. Akkoriban tuskót használtunk: a pár évvel ezelőtt kivágott fenyőfákhoz mentünk fel az erdőre lovaskocsival, láncokkal és úgy fordítottuk ki őket a földből. Oda kellett fizikai erő, lovak is – gyerekkorunkban nem volt traktor az ilyen munkákhoz. A kirángatás után aztán még egy évig, fél évig száradt a fa és olyanokat dobáltunk a tűzre, meg amiket összegyűjtöttünk évközben fölösleges gallyak, egyebek.” (Gy.I.) A lokális rendszert megrázó krízist a Felsőszölnöki Szlovén önkormányzat oldotta meg. A szokás megőrzése érdekében egy központi helyszínre koncentrált az eseményt. A szervezési feladatokat 1993-ban rábízta az Ezüsthely Sportegyesületre, amelynek folyamatos modernizáló tevékenysége révén nagyszombat elnyerte a mai látványos, mások számára is nyitott formáját.

Lövöldözés és ágyúzás

A lövöldözés eszköztára az idők során jelentős átalakuláson ment keresztül. Az első világháborút megelőző időszakban a közeli bányákban szezonális munkát vállalókon keresztül

⁵³ Gradišnik–Munda 2020a. 345.

szereztek be gyutacsokat, és azzal idéztek elő robbanásokat.⁵⁴ Ezt követték a két világháború között, a háborúból hazahozott puska- és mozsárágyúk.⁵⁵ Ezekből a tűzfegyverekből több darab is volt Felsőszőlőn, egyet a plébánián tartottak, és volt még néhány pár nagygazdánál is elhelyezve. A lövések ebben az időszakban szorosabban rögzített rituális rendben zajlottak a mainál: az első lövés a templomban először felcsendülő csengőt követte, a feltámadási körmenet kezdetekor. A második sortűz az úton elinduló körmenet köszöntésére hangzott fel, míg a harmadik a körmenetről hazatérő híveket üdvözölte.⁵⁶ Mára ez a párbeszéd az egyházi szertartás és a lövések rendje között lazábbá vált – mondhatni teljesen elvált egymástól –, amit később részletesen tárgyalni fogok.

Az 1945 utáni határozatokat követően Felsőszőlőn és az egész Rábavidéken a puska- és mozsárbeszerzése hamar problémássá vált a mozsárágyúk működtetéséhez. A 20. század elején, a rohamos ipari fejlődés hatására a karbid egyre elterjedtebbé vált, német területeken kialakult a mai értelemben vett húsvéti lövöldözés. Eleinte a karbidot világításra és hegesztésre használták. Ahogyan írtam, a karbid egy gyúlékony, robbanásveszélyes gázt fejleszt, és ezt a tulajdonságát használták fel, így kezdetben bádorgdobozokkal és kisebb tartályokkal durrogattak, később a berthelsdorfi és oberlausitzi területeken a tejeskannák használatára terjedt el.⁵⁷ Az ipar hatásának következtében Felsőszőlőn – hasonlóképpen a bányászokhoz – a nyugati iparban dolgozókon keresztül, a vas és acél megmunkálásához használatos karbidot kezdték el használni a németekhez hasonlóan. Ezekből a kisebb dobozokból többet is készítettek maguknak, ami a fiúk közösségi beavatásának mozzanataként értelmezhető. Csak azok válhattak a szokás hordozóivá, akik elérték egy bizonyos kort, nagyjából tízévesen, amikor a részvételi szándék megérett az egyénben, és a közösség hallgatólagos jóváhagyását is elnyerte. A fiúk lövésgyakorlása a nagyböjti időszak során – nagypéntekig bezárólag, – vízszintes kommunikációs formát öltött: a nagyszombati éjszakára ez a pár hét állt rendelkezésre, hogy elsajátítsák a fogásokat. Egy-egy iskola utáni délutánon eldördülő lövésre a szomszédos

⁵⁴ A szegénység arra kényszerítette az embereket, hogy szezonális munkákat vállaljanak a belga, francia és német bányákban, valamint a Szentgotthárdtól Grazba vezető vasútvonal építésével a stájer ipar is sok dolgozót szívott fel a Rábavidék területéről. Ezek a cserekapcsolatok a második világháború után szakadtak meg teljesen. Munda 2020a. 338., Kozár 1984. 45.

⁵⁵ A mozsárágyúk használatának részletes leírását idézem: „A mozsárágyú 30–40 cm hosszú, 10–15 cm vastag, öntöttvas cső volt, közepén kétujjnyi széles, a talpánál, oldalt pedig egy kisebb lyukkal. Először egy kanál puska- és mozsárporot töltöttek bele, amelyet egy kis ronggyal vagy papírral fojtottak le. Erre jött a téglapor vagy a korom (attól függően, milyen színű füstöt akartak). Fa ékkel kiékeltek, végül ronggyal betömtek a nyílást. A mozsárágyút talpával lefelé egy kis, földbevájt gödörbe helyezték, 45 fokos szögben. A talp közelében lévő, oldalsó kis lyukra kevés puska- és mozsárporot szórtak. Ezt gyújtották meg egy négy-öt méter hosszú bottal, amelynek vas végét a tűzben felizzították. Ilyen gyújtóbottból több is akadt, így egyszerre több ágyúval, sorozatban is tudtak lőni, durrantani.” Kozár 2017. 724.

⁵⁶ Kozár 2017. 724.

⁵⁷ [Tradition und Brauchtum](#) Elérés: 2024.12.01.

falurészek azonnali válaszlövéllel feleltek, és ez a felelgetés nagyszombat éjjelén is folytatódott a dombok között. Ez szintén a fent említett tűzközösségek közötti versengés szerves eleme, hiszen minden csoport arra törekedett, hogy lövéseinek hangja felülmúlja a másikat, ezzel is jelezve saját közösségének dominanciáját a térben.⁵⁸

A karbid, amely a lövöldözés egyik technikai feltétele, beszerezhető volt, de ritkaságszámba ment. Ez a körülmény a takarékos felhasználását kényszerítette ki, nem volt lehetőség sokat gyakorolni nagyszombatra, mert akkor a napjára nem maradt volna belőle. A karbid felértékelődése a következőképp rögzült az emlékezetben: „A karbidra úgy kellett vigyázni, mint a kincsre, mert kevés volt belőle. Ha nem vigyáztál rá ügyesen, ellopták a szomszédok. Egy hordó karbid a szemünkben akkoriban egyenlő volt egy hordó arannyal. Ma ez másként van, egy nagyszombathoz 60 kiló karbid szükséges.” (G.T.)

Idővel a festékesdobozok is fejlődésen mentek keresztül. Az 1980-as években két helyi kovács készítette el az öt falurész számára a ma is használt ágyúkat. A szokás alapvető formája ekkor változatlan maradt, az eszközök mérete és hangereje növekedett meg. Az 1993-ban megvalósított elemek összevonása egy központosított területre – amelyet a folytonosság fenntartásának az igénye hozott létre –, új dimenziót adott az ágyúzás rituáléjának is. Harminc évvel ezelőtt a dombtetőről még tisztán látható volt a templom és a főút, így a tűz mellett várakozók pontosan követték a szemükkel a körmenetet: „Néztük a gyertyákat, ha kijöttek a templomból, elkezdtünk készülödni. Amikor az utolsó gyertyás ember is betette a lábát a templomba, abban a pillanatban kezdtük a lövöldözést.” (M.A.)

Az elmúlt három évtized változásai összetettebb, globális folyamatokkal is összefüggésbe hozhatók. Az egyik ilyen például az újonnan betelepülők kérésére hozott döntés, hogy löni kizárólag nagyszombaton és húsvétvasárnap lehetséges. Emellett a zenei kíséret is jelentős változáson ment keresztül. A hangtechnikai eszközök fejlődésének evolúciója mind lekövethető a beszélgetésekből. Kezdetben a kis tüzeknél élőzenei kísérettel, szlovén és horvát dalokat énekeltek. A rádiók és kazettás magnók megjelenésével a zenei kínálat bővült, de ezek többnyire az eddig is énekelt dalok felvételváltozatai voltak. Az 1990-es évektől azonban fokozatosan beépültek a popkultúra elemei, napjainkban pedig ezek dominálnak új hangtechnikai eszközökkel és erősítőkkel felszerelve.

⁵⁸ Freudenthal 1931. 249–255.

Szokás és identitás

A Rábamenti térségben megfigyelhető archaizmusok és modernizmusok együttélésének magyarázatát Gráfik Imre komplex, mentalitásformáló tényezőkben látja. Egyrészt a terület természeti-ökológiai viszonyai, a peremterületi jellegéből fakadó infrastrukturális és kommunikációs korlátai, és a rétegváltás gátjai mind-mind tényezői lehetnek a hagyományaik konzerválódásának. Másrészt a munkamigráció által a nemesi és kismemesi, nagybirtokosi területeken szerzett tapasztalatok, nyugati elsősorban osztrák közvetítésű technikai újítások, és az ezekből kibontakozó paraszti innovációs kísérletek, azok, amelyek a modernitás irányába is hatást gyakoroltak.⁵⁹ A mai felsőszölnöki tűzgyújtás és ágyúzás szokása értelmezhető az átalakuló társadalmi folyamatok lokális reflexiójaként, amelynek kezdeményező szerve a helyi értelmiség. Az Országos és a Felsőszölnöki Szlovén Önkormányzat tudatos kultúraépítő tevékenysége lehet az egyik kiváltója a lokális identitásformálódásnak. Ebben a fajta társadalmi önmeghatározásban fontos szerepet kap a reprezentáció, amelynek sikerességét a Körmendtől Ausztrián át érkező érdeklődők mutatják. A sikeresség vivőereje talán éppen a szokás évről évre megújuló arcában rejlik, amely egyben a kulturális értékek továbbörökítését, valamint a modern, külső elvárásokhoz való alkalmazkodás képességét is magában hordozza. Ez egy közösségi munka eredménye, amit az egyéni motivációk építenek föl: „Én addig vagyok nagyszombaton, ameddig a fa el nem ég. Korán kezdtem nagyszombatot, enélkül nem tudok élni. Nekem ez a véremben van.” (Név nélkül) Az egyéni tapasztalatok a maszkulin közösségi erő sajátos megélési formájaként bontakoznak ki, ahol a korosztályok szerepei és céljai mentén történő önmeghatározás dinamikus kapcsolódik a szokás közösségi keretéhez. Az identitás kifejeződése az egyéni tapasztalatokban egyaránt tükrözi a külvilághoz való viszonyulást és saját belső értékrend kifejezését: „Engem nem érdekel az ilyen szilveszter, meg más összejövetelek, csak Nagyszombat! Ameddig állni bírunk, itt vagyunk; én általában reggel megyek haza. Mindegy milyen nagyszombat, régebben más volt, most ilyen. De! Ez legalább van! Az osztrákoknál például egész évben tilos már.” (M.A.) Nagyszombat meghatározásakor gyakran hangsúlyozzák, hogy más térségekben a hasonló szokások különféle környezetvédelmi okok miatt eltűntek, ami kiemeli saját hagyományuk jelentőségét. Ennek a fenntartás a közösségi folytonosságban érhető tetten: a beleszületés, a belenevelődés és az idősebb generációk általi rovábbadás révén formálódik. A lokális önmeghatározás pedig a generációs szerepek vállalásában, az egyéni kibontakozás folyamatában és a külvilághoz való viszonyulásban nyer kifejezést: „Ebbe a szokásba bele kell születni, az ember tíz éves korában

⁵⁹ Gráfik 1996. 213.

kezdte. Én harminchárom éves koromban voltam először húsvétkor templomban, addig innen a dombról néztük a körmenetet.” Vagy: „Mindig vannak az ágyúzásban ügyes utódok, akik nem félnek és tovább viszik.” (G.T.) A lokális identitás formálódását együttesen alakítják tehát, a nemzetiségi összetartozás tudatos erősítésére irányuló törekvések, ezek külső elismerései és pozitív visszajelzései, az életkori sajátosságok eltérő megélései, valamint azok a célkitűzések, amelyek minden korosztály számára releváns értéket, szerepet és közösségi lehetőséget biztosítanak.

Források

BITNICZ Lajos

1819 „A’ Vass és Szala Vármegyei Tótokról”. *Tudományos Gyűjtemény*. 3, 3. sz. 59–74.

CSAPLOVICS János

1828 „A’ Magyar országi Vendus Tótokról”. *Tudományos Gyűjtemény*. 12, 5. sz. 3–50.

RÁTH Mátyás

1780 *Magyar Hirmondó*, 35, Szent-György hava. 29. 276–277.

1780 *Magyar Hirmondó*, 47, Szent-Iván hava. 10. 380–381.

1781 *Magyar Hirmondó*, 45, Szent-Iván hava. 9. 359–360.

1781 *Magyar Hirmondó*, 48, Szent-Iván hava. 20. 382–383.

Felhasznált irodalom

BÁLINT Sándor

1989 [1976] *Karácsony, húsvét, pünkösd: A nagyünnepek a hazai és közép-európai hagyományvilágából*. Budapest: Szent István Társulat.

1938 *Népünk ünnepei. Az egyházi év néprajza*. Budapest: Szent István Társulat.

BARABÁS Jenő

1989 A délnyugat-dunántúli mikrorégiók kutatásáról. In uő. (szerk.) *Kapcsolatrendszerek a Délnyugat-Dunántúlon*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem. 5–8.

BÁRTH Dániel

2009 Népszokások. In Paládi-Kovács Attila (szerk.) *Magyar Néprajz I.2. Táj, Nép, Történelem*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 259–61., 477–484.

BINDORFFER, Györgyi

2008 „... mit der Schrammelmusik aufgewachsen” – Volkskultur als Repräsentationsform der ethnischen Identität bei den Ungarndeutschen. In SCHNELL

Csilla–PROSSER Michael (szerk.) *Fest, Brauch, Identität. Ungarisch-deutsche Kontaktfelder*. Freiburg: Johannes Künzig Institut für ostdeutsche Volkskunde.

FEHÉR Ágnes

1982 A szomszédság intézménye Tépe községben. In: Módy, György – Balassa, Iván – Ujváry, Zoltán (szerk.): *Néprajzi Tanulmányok Dankó Imre tiszteletére*. Debrecen. 669–676.

FÉL Edit

1939 A népkutatás kultúrföldrajzi feladatai a pannóniai térben. *Néprajzi Értesítő* 31. évf. 65–72.

FLÓRIÁN Mária

1992 Hogyan öltözködött a Vas megyei köznép? *Vasi Szemle*. 46. évf. 1. sz. 11–71.

FREUDENTHAL, Herbert

1931 *Das Feuer im deutschen Glauben und Brauch*. Berlin und Liepzig: Walter de Gruyter.

GAVAZZI, Milovan

1947 Kultúráramlatok Pannoniában. *Ethnographia* 58. évf. 149–153.

1988a Zu einigen Problemen der Volkskulturforschung im pannonischen Raum. In: Lukács László (szerk.): *Volkskultur und Tradition*. Budapest. 15–25.

1988b *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*. Zagreb: Kulturno-prosvjetni sabor Hrvatske.

GOJA, Hermann

1963 Die österreichischen Schützengilden und ihre Feste 1500-1750: Studien und ihrer Geschichte.

GOUDSBLOM, Johan

2002 *Tűz és civilizáció*. Budapest: Osiris Kiadó.

GÖNCZI Ferenc

1895 *Muraköz és népe*. Budapest: Boruth E. Könyvnyomdája.

GRÁFIK Imre

1996 Nyugat-Dunántúl (Vas megye) népművészeti öröksége. *Ethnographia* 107. évf. 207–252.

HALÁSZ Albert

1999 *Jeles napok, népi ünnepek a Muravidéken*. Lendva: Studio Artis Kiadó.

HAID, Wolfgang

1967 „Yolkskundliches aus der Leobener Polizeiordnung von 1790.” *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde*. 70. évf. 115–119.

HIERHAMMER, Otto

1967 „Aus dem Schützenleben der hochfürstlichfreisingischen Stadt Waidhofen an der Ybbs” *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde*. 70. évf. 120–129.

HORVÁTH Sándor

2024 Helyettesítés vagy buzdítás? Farsangi ál-lakodalom a magyar-osztrák határ mentén. *Ethnographia* 135. évf. 1. sz. 1–20.

ILLÉS Péter

2024 A farsangi rönkhúzás szociokulturális feltételeinek változásai. *Ethnographia*. 135. évf. 1. sz. 36–48.

KOZÁR Mária

1984 *Slovensko Porabje – Szlovénvidék*. Szombathely: Savaria Múzeum.

2000 *Felsőszölnök*. Budapest: Száz Magyar Falu Könyvesháza Kht.

2017 Tűzzel-durral. Nagyszombati télüzés a szlovéneknél. *Barátság*. 24. évf. 2. sz. 724.

2021 Húsvéti szokások a szlovéneknél a XX. század második felében. *Barátság*. 28. évf. 2. sz. 336–337.

2024 A rönkhúzás főbb szereplői és szövegeik a Szentgotthárd környéki szlovén falvakban. *Ethnographia*. 135. évf. 1. sz. 21–36.

KURET, Niko

1989 *Praznicno leto Slovencev. Starosvetne sege in navade od pomlandi do zime*. Ljubljana: Druzina.

MNA

1992 *Magyar Néprajzi Atlasz VII–IX*. Barabás Jenő. (szerk.) Budapest: Akadémiai Kiadó.

POZSONY Ferenc

1997a Erdélyi szomszédságok. *Ethnographia*. 108. évf. 1–2. sz. 235–264.

1997b *Az erdélyi szászok jeles napi szokásai*. Csíkszereda: Krónika Könyvek.

2015 *Háromszéki ünnepek*. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság.

RÓHEIM Géza

1990 [1925] *Magyar néphit és népszokások*. Szeged: Universum Kiadó.

SCHNELL, Csilla – PROSSER, Michael

2008 *Fest, Brauch Identität. Ungarisch-deutsche Kontaktfelder*. Freiburg: Johannes Künzig Institut für ostdeutsche Volkskunde.

SLAVEC GRADIŠNIK, Ingrid – MUNDA HIRNÖK, Katalin

2020a The Slovenian-Hungarian Border: A Historical Outline. *Acta Ethnographica Hungarica*. 65 évf. 2. sz. 333–353.

2020b „Eyes Have No Border”. Presencing the Slovenian-Hungarian Border in Goričko and the Rába Valley. *Acta Ethnographica Hungarica*. 65. évf. 2. sz. 355–378.

SZABÓ Irén

1989 Délnyugat Vas megye falvainak önmeghatározásáról. In BARABÁS Jenő (szerk.) *Kapcsolatrendszerek a Délnyugat-Dunántúlon*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem. 37–41.

SZEKERNYÉS János

2023 *Temesvár kövei*. Kolozsvár: Művelődés Egyesület.

NOVÁK, Vilko

1983 A szlovén népi kultúra struktúrája. *Ethnographia*. 94. évf. 255–264.

1985 Magyar néprajzi irodalom a szlovénekről. *Ethnographia*. 96. évf. 543–550.

TAKÁCS Lajos

1987 *Határjelek, határjárás a feudális kor végén Magyarországon*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

VANCSA Boglárka

2024 *Egy orvos és a helyi közösség kapcsolata a XX. században*. Alapszakos szakdolgozat: ELTE BTK Néprajzi Intézet.

VEREBÉLYI Kincső

2005 Szokásvilág. *Studia folkloristica et ethnographica* 46. Debrecen.

VOIGT, Vilmos

1965 Van-e határa egy népi kultúrának? In: KUNT Ernő–SZABADFALVI József–VIGA Gyula (szerk.): *Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon: az 1984 októberében megrendezett konferencia anyaga*. Miskolc: Herman Ottó Múzeum. 75–87.

WILD, Khatrina

2000 Hutzelsonntag in Südungarn. Feuerbräuche. *Zur Volkskunde der Ungarndeutschen 1975-2000*. 53–66.

ŽIVKOVIĆ, Marija

2011 Fire in Easter Customs. In BRENKO, Aida–RANDIĆ, Mirjana–Uő. (szerk.) *Vatra. Fire*. Etnografski Muzej; Zagreb. 167–171.

Felhasznált elektronikus dokumentum

Brauchtumsgruppe Techelsberg. Elérés: 2024.12.01.

<http://www.brauchtumsgruppe.at/index.php/jahreskreis/fruhling/>

Tradition und Brauchtum. Elérés: 2024.12.01.

<https://www.berthelsdorf.info/tradition.htm>

UNESCO – Österreichische Unesco-Kommission. Elérés: 2024.12.12.

<https://www.unesco.at/kultur/immaterielles-kulturerbe/oesterreichisches-verzeichnis/detail/article/festschuetzenwesen-in-oberoesterreich>

YouTube „Vuzmenka 2009”. Elérés: 2024.12.12.

https://www.youtube.com/watch?v=Rzh-6p6_nig&list=LL&index=1

YouTube „Vuzmenka Izimje 2011”. Elérés: 2024.12.12.

<https://www.youtube.com/watch?v=Ev8Q4w8JX9g&t=9s>

YouTube „D. Izimje Vuzmenka 2016 2”. Elérés: 2024.12.12.

https://www.youtube.com/watch?v=_NgnJhRvdis&t=3s